

Om Trotskij-konferensen i Havanna

I maj i år (2019) hölls en historisk konferens om Trotskij i Havanna. Detta är den tredje artikelsamlingen om denna konferens.

Av artiklarna nedan handlar ”Trotskij och marxisterna i Havanna” inte direkt om Trotskij-konferensen, utan om Trotskij och trotskismens rötter på Kuba under 1930-talet

Den avslutande artikeln, ”Debatt på Kuba om kritisk marxism”, är översatt från tidskriften *Socialist Review*, som ges ut av brittiska Socialist Workers Party, som anser att ”realsocialismens” länder, inklusive Kuba, inte bör ses som ”arbetarstater” eller ”övergångsstater”, utan att de utgör ett nytt slags klassamhällen, som de benämner *statskapitalistiska*, en teori som utarbetades av britten Tony Cliff.

Tidigare artikelsamlingar om Trotskij-konferensen:

[Trotskij-konferens i Kuba](#)

[Paul Le Blanc: Trotskij på Kuba](#)

Martin Fahlgren i september 2019

Innehåll

Izquierda Diario	1
<i>Trotskij kommer till Havanna</i>	1
<i>Trotskij och marxisterna i Havanna</i>	3
Socialist Action	8
<i>Trotskij-konferensen i Kuba: En intervju med organisatören</i>	8
Socialist Review	14
<i>Debatt på Kuba om kritisk marxism</i>	14
Lästips	21

Izquierda Diario

Trotskij kommer till Havanna

Pablo Oprinari

Izquierda Diario 14/5 2019 (eng. översättning i *Left Voice* 30/5)

Pablo Oprinari, nr 2 från vänstern under Havanna-konferensen

Den 6-8 maj anordnades första internationella akademiska konferensen om Leo Trotskij i Havanna. Det sponsrades av Filosofiska institutet och organiserades av Frank García, en ung forskare vid Juan Marinello-institutet.

Konferensen samlade 40 internationella deltagare. Bl a ansedda specialister på området som Paul Le Blanc, Susan Weissman, Robert Brenner och Eric Toussaint samt forskare, filmare, lärare och studenter, av vilka många är politiskt aktiva i sina hemländer.

El Museo Casa León Trotsky – Leo Trotskij-museet i Mexico City – representerades av sin chef Gabriela Pérez Noriega, som tagit med sig en fotoutställning om den ryske revolutionären. Esteban Volkov, Trotskijs dotterson, skickade en hälsning via video.

CEIP León Trotsky (Centrum för studier, forskning och utgivning av Leo Trotskij) i Mexiko och Argentina, grundat av Trotskistiska fraktionen-Fjärde internationalen, deltog också.

Deltagare från USA, Kanada, Storbritannien, Turkiet, Mexiko, Brasilien Peru och andra länder fyllde de olika panelerna och presenterade sina idéer under konferensen.

Konferensens mål var att ta upp de grundläggande frågorna som teorin om den permanenta revolutionen och Trotskijs arbeten om den ryska arbetarstaten. Trotskijs relationer med andra av sin tids marxister – som Walter Benjamin och Victor Serge – diskuterades också liksom hans arbeten inom filosofi och kultur (och deras betydelse).

Diskussionerna om Latinamerika, Kuba och Mexiko fick stort utrymme, framför allt på konferensens sista dag. Olika inlägg tog upp betydelsen av Trotskijs idéer i olika länder, den

bild av honom som var gällande i Sovjetunionen på 1980-talet samt den trotskistiska rörelsens olika erfarenheter – före och efter hans död.

Vi tänker här inte göra någon uttömmande redogörelse för alla frågor som diskuterades, men de tre dagarna gav prov på en otrolig rikedom av bidrag, trots att många av talarna fick krympa sina inlägg av tidsskäl.

Det var av stort intresse att få vara med om en förhandsvisning av dokumentären ”The Most Dangerous Man in the World”, gjord av filmaren Lindy Laub med Susan Weissman som rådgivare i historiska frågor. Den bygger på intervjuer med Nadezjda Joffe, James P Cannon, Pierre Frank, Fanny Yanovich, Jean Van Heijenoort, Harold Robins, C L R James, Esteban Volkov och andra som känt Trotskij personligen. För första gången visades också en 30 minuter lång film om exilen i Turkiet. Laub sade att hennes dokumentär kommer att beröra hans sista år i Ryssland och de olika delarna av tiden i exil.

Flera verk av och om Trotskij fanns också tillgängliga. Detta är utan motstycke på Kuba, där dessa böcker inte går att få tag på. Bland böckerna kan nämnas ”Trotsky en el espejo de la historia” (Trotskij i historiens spegel) av den peruanske forskaren Gabriel García Higuera samt Trotskij’s ”Escritos latinoamericanos” (Texter om Latinamerika) och ”La revolución traicionada” (Den förrådda revolutionen).

Historieförfalskningar

Konferensen – och det framgångsrika genomförandet av den – hade organiserats av Frank García och andra unga kubanska forskare, som Lisbeth Moya, som är intresserade av att ge utrymme åt Trotskij’s idéer för att bättre kunna förstå det som hände i det f d Sovjetunionen.

Det är ingen obetydlig händelse att konferensen kunde anordnas. Länges har Trotskij’s person på Kuba varit misskrediterad och utplånad ur marxismens idéhistoria, i linje med den sovjetiska byråkratins sätt att resonera.

Det är därför betydelsefullt att Trotskij’s idéer diskuteras och att detta första möte på akademisk nivå kunde hållas – i synnerhet som grundaren av Röda armén fortfarande utsätts för historieförfalskning, som nyligen med tv-serien ”Trotsky”, gjord av statlig tv i Ryssland och publicerad av Netflix.¹

Det måste emellertid poängteras att konferensen omgärdades av många byråkratiska hinder från de kubanska myndigheternas sida. Bl a konfiskerades böcker som skickats av Leo Trotskij-museet, och det rådde total avsaknad av institutionellt stöd och minimal uppmärksamhet kring evenemanget. Det senare innebar att det kom ytterst få deltagare från Kuba och för dem som gjorde det innebar det stora ansträngningar, i synnerhet för dem som kom från de inre delarna av ön.

”Texter om Latinamerika” på Kuba

CEIP León Trotsky presenterade Trotskij’s ”Texter om Latinamerika”, band 4 av hans *Obras Escogidas* (Valda verk) på spanska, som vi ger ut i samarbete med Leo Trotskij-museet.

Betydelsen av denna presentation är uppenbar. Samlingen innehåller artiklar, brev och intervjuer, samt ett urval från tidskriften ”Clave – Tribuna Marxista”, som Trotskij gav sitt stöd mellan 1938 och 1940, där han analyserade sin tids viktigaste frågor i Mexiko och Latinamerika.

¹ Om denna, se [Svensk vänsterpress om Trotskij-serie på Netflix](#) och [Skandalös rysk Trotskij-serie på Netflix](#), (artiklar från internationell press), samt [Lögner, förbannade lögner och Netflix: karaktärs mordet på Leo Trotskij](#) (av Josh Holroyd och Alan Woods).

Boken tar upp frågor som *Bonapartism sui generis*, statlig kontroll av fackföreningarna, utvecklingen av teorin om den permanenta revolutionen sedd mot läget i Latinamerika och stärkandet av USA:s dominans över regionen.

Trotskij's analyser av sin tids händelser är fortfarande idag lika viktiga, aktuella och giltiga i ett läge av den nya imperialistiska offensiven mot Venezuela, Kuba och regionen i stort och med tanke på de erfarenheter som gjorts under de s k progressiva (Rosa Vågen) regeringarna.

Förutom att presentera denna bok var CEIP också med om att sponsra arrangemanget. Vi tackar Frank García för de erkännssamma ord han yttrade när konferensen öppnades.

De idéer och den politik Leo Trotskij stod för, såväl när han tillsammans med Lenin ledde den ryska revolutionen, som när han efter att Lenins död stod i spetsen för kampen mot den stalinistiska urartningen av Sovjetunionen, är avgörande för att kunna förstå utvecklingen i historiens första arbetarstat.

I boken "Den förrådade revolutionen" analyserade Trotskij den stalinistiska byråkratins materiella grundvalar och tog – mot enpartiväldet – upp behovet av att återupprätta sovjetdemokratien och ge fullständiga frihet åt alla politiska partier som försvarade revolutionen.

De idéer som grundaren av Fjärde internationalen hyste är också avgörande för att kunna ta sig an den pågående debatten om marxistisk teori och klasskamp. Där ingår förstås framtiden för den kubanska revolutionen, som idag är av grundläggande intresse för arbetare och revolutionära marxister i Latinamerika och världen i övrigt.

Översättning: Björn Erik Rosin.

Spanskspråkigt original: [Trotsky revisitado en La Habana](#)

Trotsky och marxisterna i Havanna

Sergio Abraham Méndez Moissen

Izquierda Diario 25/5 2019

Trotsky var 1900-talets viktigaste revolutionär. Hur bra gick det för honom på José Martí's ö?

I Kuba fanns en betydande generation oliktankande marxister under revolutionen 1933. Influerade av José Martí's kritiska anda intog de en oöverträffad intellektuell öppenhet. Martí, som befann sig i exil i New York, hade kämpat för Kubas självständighet utrustad med penna

och på Kuba med gevär. Denne man som skrev den vackra essän ”Nuestra América” (Vårt Amerika), läste såväl anarkister som Karl Marx.

Carlos Baliño, José Martí vapenbroder, var en av grundarna av det första kommunistpartiet på Kuba. Det blev i stor utsträckning möjligt därför att Martí beundrade Marx och läste honom. Han försökte förstå Marx och sade dagen då denne dog, att i och med tyskens bortgång, även om han själv inte kunde betrakta sig som marxist, hade världens fattiga förlorat en av de mest gigantiska gestalterna i kampen för frihet och rättvisa.

1933 års marxister – som inte var medlemmar i det kubanska kommunistpartiet eller hade uteslutits ur det stalinistiska partiet – har av de som är experter på ön kallats marxisterna ”por la libre” (som går sin egen väg). Vi talar här om personer som Pablo de la Torriente Brau, Julio Antonio Mella och den surrealistiska poeten Juan Ramón Brea. I Mexiko är namnet Mella mest känt eftersom han mördades vid Centro Histórico (Mexiko Citys historiska centrum) medan han var på promenad med sin partner Tina Modotti.

Dessa marxister bekämpade, både intellektuellt och politiskt, dåtidens dominerande ”ortodoxi” som förkroppsligades av det kubanska kommunistpartiet. Dessa ansåg, genom Kommunistiska internationalens karibiska byrå², att ön som kännetecknades av sockermonokultur inte var mogen för en socialistisk revolution. På olika sätt passade de olik-tänkande marxisternas tänkande inte in i de fyrkantiga ståndpunkter som Kreml och dess ledare genomdrev vad gäller Latinamerika.

Även om de inte lyckades nå så långt som såsom José Carlos Mariátegui, som skrev om den andinska kulturen, motsatte de sig dessa marxister dåtidens dogmatism och läste till och med den alltmer förtalade Leo Trotskij. De universitetsstudierande som hamnade i gatusammandrabbningar (”tanganas”) med diktatorn Gerardo Machados polisstyrkor, var således bekanta med Trotskij. Ja, detta visar sig i deras brev, texter och minnesanteckningar. Julio Antonio Mella tillägnade sin tidning ”Tren Blindado” (Pansartåget) grundaren av Röda armén. Mella uteslöts ur kommunistpartiet och efter en hungerstrejk som han deltagit i stämplades han som trotskist med ”småborgerliga” böjelser.

Efter en resa genom Europa kom poeten Juan Ramón Brea³ i kontakt med Trotskijs verk och spred Trotskijs idéer bland de studierande. Han var en av grundarna av Ala Izquierda Estudiantil (Studierandes vänsterflygel) som motsatte Studentdirektoratets strategi i frågan om individuell terrorism. Under dessa år var det vanligt att studenterna inbakade bomber i sorbetglass för att försöka mörda Machado, såsom det berättas av historikern Newton Briones i *Acción Directa*.

Pablo De la Torriente Brau, betraktad som dåtidens viktigaste journalist på ön, berättade i sina berömda dagböcker från Morrillofängelset att han där läste Leo Trotskij: det fanns gallerier som hade döpts efter den gamla bolsjeviken. Efter hans död och försvinnande under inbördeskriget i Spanien⁴ blev Pablo den centrala referenspunkten för marxister ”por la libre”.

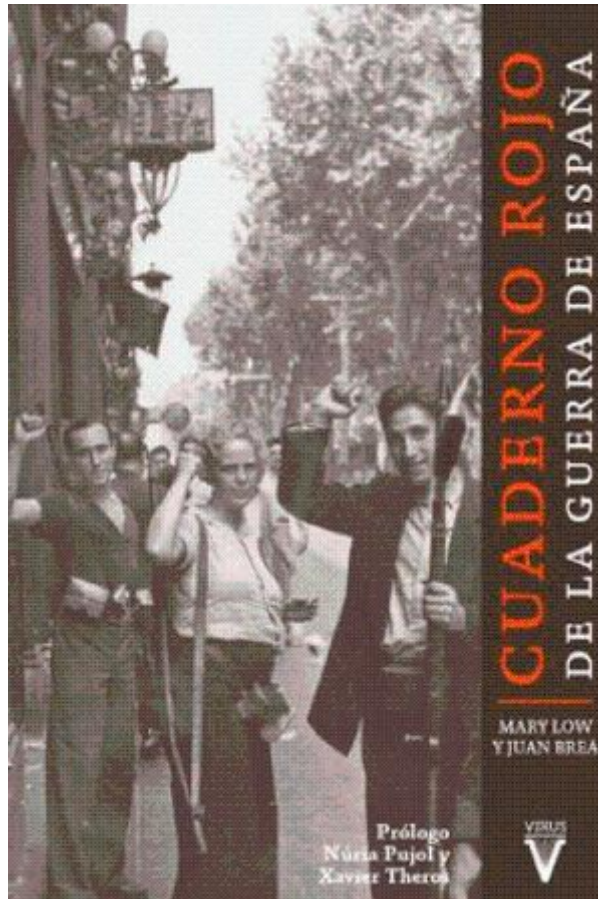
Trotskij höll sig à jour med händelserna som ledde till att Machado störtades år 1933. Anmärkningsvärt eftersom hans främsta huvudbry under denna tid var Hitlers uppstigande till makten i Tyskland. I fem år hade Trotskij varit utanför Sovjetunionen. Han förpassades först

² Denna byrå hade sitt säte i New York och var underställd USA:s Kommunistiska parti (CPUSA).

³ Juan Brea (1905-1941) befann sig i Spanien från 1930 till våren 1932. Han återvände till Spanien hösten 1932 och deltog där vid bildandet av den spanska vänsteroppositionen (tillsammans med Andrés Nin). Han kämpade i spanska inbördeskriget som soldat i POUM:s Internationella Lenin-kolonn och skrev senare tillsammans med sin livskamrat Mary Low en bok om detta. Boken kom ut på flera språk, bl a tyska, franska och engelska, se [Red Spanish notebook](#). Bilden på nästa sida visar omslaget till den spanska utgåva som kom ut i år, 2019.

⁴ Brau dog december 1936 i strid under försvaret av Madrid. Hans *Aventuras de un soldado desconocido cubano* [En okänd kubansk soldats minnen] publicerades postumt 1940 – *Red*

till Alma-Ata, i Centralasien. Sedan till Turkiet och vidare till Frankrike. Men Trotskij kom i kontakt med Havanna. Hur gick det till? Med brev. Under vilka omständigheter lyckades det? Vem fick breven? Hur kom dessa brev till Havanna? Vi är inte helt säkra. En möjlighet är att det var amerikanska militanter som lyckades leverera hans brev. Det finns åtminstone ett publicerat i Trotskijs *Writings* som härrör från Trotskij-arkivet på Harvard.

Cuaderno rojo de la guerra de España av Mary Low och Juan Breá

Trotskij skrev till sina kamrater i Partido Bolchevique Leninista (PBL, Bolsjevik-Leninistiska Partiet) som grundades i augusti⁵ och som samlade flera hundra medlemmar och kom att bli viktigare än de officiella pro-sovjetiska kommunisterna. Strax efter Machados nederlag 1933 kontaktade Trotskij Havanna och väckte idén att på Kuba skulle de studerande och intellektuella vara ett centralt inslag i upprättandet av en revolutionär regering.

Bolsjevik-Leninistiska Partiets grundläggande dokument ”Manifest 1933” – inspirerat av Trotskijs teser om den permanenta revolutionen – utgör ett grundläggande marxistiskt dokument för att analysera revolutionen som störtade Machado för att lämna honom åt sitt öde.⁶ I detta dokument finns teser som vederlägger allt förtal mot trotskisterna på 30-talet.

”Guitaristerna”, socialister som identifierade sig med Unga Kubaners tänkande⁷ och med de 100 dagar som Antonio Guiteras bildade regering, föraktades av de ortodoxa kommunisterna

⁵ Formellt skedde detta vid en konferens i september 1933, när den ett år tidigare bildade *Oposición Comunista de Cuba* (OCC) ombildades till ett parti.

⁶ Manifestet, ”Till de kubanska arbetarna och bönderna”, finns i sin helhet i [Karibiens dolda pärla - trotskismen på Kuba](#), sid 150-155.

⁷ Antonio Guiteras (1906–1935) var ledare för *Joven Cuba* [Unga Kubaner] och verkade utifrån ett

och likställdes med fascister. Under Kominterns tredje period utmålades alla progressiva krafter som socialfascister. I Tyskland förhindrade denna uppfattning att kommunisterna kunde upprätta en enhetsfront som kunde sätta stopp för Hitlers fascister, vilket underlättade ett förfärligt politiskt nederlag.

Å andra sidan förenade sig ett antal trotskister med Unga Kubaner samtidigt som andra mördades av yrkesmördare. Sandalio Junco var den viktigaste av fackföreningsmedlemmarna i Havanna, på grund av sitt ursprung och sin ledande roll i kampen, men han förödmjukades och mördades som Andrés Nin i Spanien. Junco är ett kapitel för sig i denna historia. Svart och bagare. Han reste till Sovjetunionen, gick genom Mexiko och andra länder i Amerika och på vägen blev han trotskist.

Junco var såpass viktig i kampen som fördes, att även Rubén Martínez Villena, poet, ledare för sockerrörsarbetarna och advokat för det stalinistiska kommunistpartiet, vägrade skriva under anklagelserna mot honom, trots att själva Komintern begärde det. Sista brevet från Villena till Junco börjar med orden ”kära vän och kamrat”. Juncos brytning med stalinisterna var avgörande. Men Villena uppskattade honom: Junco satt i fängelse med Mella och dömdes av samma orsak. Han mördades i en av de perioder som de stalinistiska historikerna på Kuba minns minst av. På årsdagen av mordet på Antonio Guiteras avrättades han av en stalinistisk yrkesmördare. De som gjorde motstånd som medlemmar i Bolsjevik-Leninistiska Partiet, hjälpte många år senare [1960] till med att grunda POR (T), *Partido Obrero Revolucionario (Trotskista)*, eller fortsatte som oberoende aktivister.

De såg och motsatte sig det stalinistiska kommunistpartiets historiska kapitulation inför Fulgencio Batista. Batista ointetgjorde revolutionen mot Machado och i denna bödelsroll hade han Kominterns stöd. De kubanska kommunisterna tyckte att Batista förtjänade deras politiska stöd. Mitt uppe i den förlamning som Kommunistpartiet befann sig i förföljdes och avrättades trotskisterna (Junco) genom ett samarbete mellan anhängare till Batista, kommunister och grauistas⁸. Man smutskastade Juncos namn, historia och tradition. Ändå var trotskisterna närvarande på ställen som Oriente och Guantánamo och lyckades få inflytande bland sockerrörsarbetarna under 1933, organiserade starka fackliga federationer som den i Havanna. De visade för första gången filmen Pansarkryssaren Potemkin, gav ut en tidning och teoretiska tidskrifter. Det mest symboliska fallet inträffade i augusti 1933. Medan stalinisterna vägrade att ställa sig bakom storstrejken för att störta Machado spelade här trotskisterna en viktig roll.⁹

Utvikning: Che och “Fernandito”

Två symboliska fall. Det ena är Ernesto Guevara och det andra Fernando Martínez Heredia. ”Che” Guevara tyckte, enligt hans dagböcker, att Trotskij var en av århundradets viktigaste personer. Böcker av Trotskij fanns med bland hans tillhörigheter i Bolivia innan han tillfångatogs. I sina anteckningsböcker om Prag ifrågasatte Guevara Sovjetunionen. Men han ansåg att endast ett parti i vapen kunde erövra makten.

internationalistiskt perspektiv – ÖA

⁸ Anhängare till Ramón Grau San Martín (1887-1969)

⁹ Kommunistpartiets inställning till Machado och Batista behandlas utförligt i [Castros Kuba](#) av K C Karol och [Den kubanska oktoberrevolutionen](#) av Saverio Tutino. När det gäller Batista, så hade kommunistpartiet bakom sig en lång historia av samarbete och stöd. Detta var en bidragande orsak till att kommunistpartiet var så tveksamt till att stödja och samarbeta med den opposition som växte fram under 1950-talet med Castro och 26-juli-rörelsen. Det kubanska kommunistpartiets kritiska hållning till denna rörelse framgår av [Partido Socialista Popular och den kubanska revolutionen](#). (kommunistpartiet hade 1944 bytt namn till Partido Socialista Popular, PSP).

Ches perspektiv var inte den proletariats centrala roll inom ramarna för en revolutionär strategi, snarare tänkte han att en avantgardistisk grupp skulle kunna segra mot staten. Om man gör en ”mot strömmen”-tillbakablick på historien i Latinamerika, ser man att industriarbetarna kämpade (i Argentina med Cordobazon, i Chile med industribältena, i Brasilien med ABC-strejkerna), och var inte alls passiva aktörer i den antikapitalistiska kampen, vilket anhängarna av ”foco-teorin” ansåg¹⁰. Foco-strategin fick ett tragiskt slut, gerillakärnorna körde huvudet in i väggen. Che hade fel på denna punkt: Foco-strategin blev ett förskräckligt misslyckande i Latinamerika.

Självklart var Che inte trotskist, men som industriminister läste han Trotskij, han kallade Ernest Mandel till Havanna¹¹ och såg till att POR(T) -medlemmarna frigavs och han uttalade sig mot förföljelsen som beslutats av Fidel Castro. Che träffade dem som vid den tiden satt i fängelse och återopade Trotskijs idéer.

Fernando Martínez Heredia, ”Fernandito”, läste Trotskij och spred hans idéer, även Gramsci och andra teoretiker som Mandel, i tidningen *Pensamiento Crítico*. Han drabbades av både censur och frihetsberövande. När kommunistpartiet och M-26 (26 juli-rörelsen) drev igenom enpartisystemet fördes väldigt hårda kampanjer mot trotskismen och varje form av ideologisk avvikande uppfattning: ”det grå kvartalets” år, Padillafallet där Julio Cortázar ingrep, förbudet mot Beatles, den smutsiga kampanjen mot ”Alicia en el Pueblo de las Maravillas” (Alice i underlandet) och förbudet mot homosexualitet, då man införde mycket stränga kontroller. Det ledde till flera år av desperation och svårbemästrad besvikelse för en genial författare som Reinaldo Arenas.

Även om Leonardo Padura lyckades bryta belägringen med sin ”Mannen som älskade hundar”¹², hade Trotskij tidigare hyllats i litteraturen genom Cabrera Infantes roman *Tres tristes tigres*. (Tre ledsna tigrar). Men eftersom det handlade om en författare som motsatte sig revolutionen blåste han bort som vinden. Leonardo Padura sporrade däremot till ett nytt uppvaknande vad gäller intresset för Trotskij på Kuba: ett fåtal som lyckades komma åt boken grät när de läste dessa sidor. Faktum är dock att det inte blev fråga om ett massivt intresse, förutom bland vissa studenter och intellektuella.

Senare fick jag under en Kuba-resa veta, att man på Marinello-centret genomförde en kurs om Tjugonde århundradet eftersom centrets arbetsteam, efter att ha läst Padura, avkrävde Fernando Martínez¹³ en brådskande förklaring av vad stalinismen var. Och vänligen gjorde han det. Trots allt hade Trotskij haft kontakter med Havanna, och hans arbeten kan hittas på engelska i Martí-biblioteket, i dess historia och politiska traditioner och utgör en del av den radikala historien om den antikapitalistiska vänstern på ön.

Översättning (från spanska): Alex Fuentes. Noter och lästips tillagda av Martin F.
Original: [Trotsky se comunicó a la Habana](#)

¹⁰ Foco-teorin gick ut på att revolutionen skulle utgå från gerillakärnor (foco betyder kärna). Den som blev mest känd som uttolkare av denna strategi var fransmannen Régis Debray, se hans [Den revolutionära strategins problem i Latinamerika](#) och [Revolution i revolutionen](#).

¹¹ Mandel deltog även i den ekonomiska debatt som under åren 1963-64 fördes på Kuba, se [Planeringsdebatten på Cuba](#). (med inlägg av Che, Fidel, Mandel m fl).

¹² Se [Mordet på Trotskij som historisk roman](#) och [Vad kan vi lära av Paduras Mannen som älskade hundar?](#)

¹³ Fernando Martínez Heredia (1939-2017). Kommunistpartimedlem som tidigt tog ställning för och gick med i 26 juli-rörelsen. Efter revolutionen blev han professor i filosofi och senare rektor för filosofiska fakulteten vid Havannas universitet. Författare till flera böcker om den kubanska revolutionen, Che Guevara m m. Verkade även vid det kubanska kulturella forskningsinstitutet Juan Marinello (grundat 1995), där han ansvarade för studier av Antonio Gramsci.

Socialist Action

Trotskij-konferensen i Kuba: En intervju med organisatören.

Rob Lyons

Socialist Action, 7 juni 2019

[Intervjun genomfördes av Rob Lyons (RL), Socialist Actions samordnare av internationell solidaritet, baserad i Costa Rica, och deltagare vid konferensen. Socialist Action är en nordamerikansk trotskistisk grupp. Rob Lyons är från Kanada]

Leo Trotskij med sin hustru Natalja Sedova Trotskij i Mexiko 1938.

Mellan 6 och 8 maj hölls den första internationella akademiska konferensen för att studera den store ukrainske revolutionären och ledaren av den ryska revolutionen, Lev Davidovitj Bronsteins (nu allmänt känd som Leo Trotskij) liv och idéer. Konferensen organiserades i Havanna, Kuba, av Juan Marinellos kulturcentrum tillsammans med kubanska filosofiska institutet, och värd var Casa Benito Juárez i gamla Havanna.

Bland de organisationer som stödde konferensen fanns Trotskijmuséet i Mexico City, Editions Carlos Marx i Mexiko och Centrum för studier och undersökningar av Leo Trotskijs tankar i Mexico City och Buenos Aires, Argentina.

Det var överraskande att konferensen förlades på Kuba med tanke på att delar av det kubanska kommunistpartiet hittills varit påfallande fientligt inställda till trotskismen och de kubanska trotskisterna. Konferensorganisatörernas inledningsanförande

innehöll en ursäkt till de kubanska trotskisterna som omotiverat arresterades av regeringen i slutet av 1960-talet.

Den förändrade inställningen till Trotskij och hans teorier uttrycktes allra tydligast i upphovsmannen till konferensen, Frank Garcia Fernández' (FG) personliga vittnesmål och politiska utveckling. Han är lärare och magisterstuderande i sociologi, vars doktorsavhandling handlar om trotskismen i Kuba. – *Socialist Actions* kommentar.

RL: Låt mig först av allt säga att konferensen, med tanke på den kubanska regeringens avoghet mot Trotskij och trotskismen, har kommenterats mycket inom delar av den revolutionära vänstern, speciellt i Nord- och Sydamerika. Vad motiverade dig och dina medorganisatörer att gå mot strömmen? En besläktad fråga är förstås om det enligt din uppfattning finns en större öppenhet att diskutera Trotskijs tankar inom den kubanska politiska förtruppen och bland partimedlemmarna?

FG: För det första, tack så väldigt mycket för att du intervjuar mig och jag skickar revolutionära hälsningar till alla kamrater som läser denna artikel.

Jag såg Trotskijs namn första gången i en bok när jag var 10 år gammal. Det var i en bok – som inte var utgiven på Kuba – om världens flaggor och sköldar. Som barn tyckte jag om mycket flaggor och än idag samlar jag på dem. Varje land som fanns representerat hade en kort historisk översikt. När boken publicerades existerade fortfarande Sovjetunionen och i kapitlet om den stod: Lenin och Trotskij ledde oktoberrevolutionen.

Från unga år har min farbror skolat mig i marxism. Hela min familj är revolutionärer: tidigare medlemmar i 26 julirörelsen, men kommunist det var han: en modig kämpe i det gamla PSP¹⁴ som jag respekterade och beundrade en hel del. Som du förstår var han inte förtjust i Trotskij. Sedan jag var liten hade jag läst mycket sovjetisk barnlitteratur om oktoberrevolutionen, och där nämndes givetvis inget om Trotskij. Jag frågade min farbror vem mannen som nämndes i boken om flaggor var. En förrädare, sa han till mig. Och jag ifrågasatte det inte: 1958 hade min farbror nästan torterats till döds av Batistas polis av den enkla anledningen att han spridit kommunistisk litteratur.

Efter det fortsatte jag att beundra Stalin: han hade besegrat fascismen, och även om det inte talades så mycket om honom på Kuba, så talade man inte heller illa om honom. Men det gick att läsa sovjetisk litteratur med titlar som Bolsjevikpartiets kamp mot trotskismen. *Min beundran för Stalin – som förstärktes av min farbror som bara kritiserade honom för personkulten – blandades med mitt avvisande av Gorbatjov och hans klick, som utöver att förstöra Sovjetunionen riktade kritik mot Stalin och fick mig att identifiera trotskismen med perestrojka, och min reaktion blev att jag kände mig som stalinist. Det fortsatte jag med tills jag kom till universitetet i Havanna. Där blev jag vän med latinamerikanska studenter som var medlemmar i sina respektive länders kommunistpartiers ungdomsförbund, som inte heller tyckte så bra om Trotskij, även om många inte heller beundrade Stalin. Tack vare en colombiansk vän – Álvaro Jácome Boada – upptäckte jag så småningom den revolutionära prästen Camilo Torres och senare Paulo Freire och folkbildning.*

Jag hade redan en bok av Trotskij i min personliga bokhylla, *Den förrådada revolutionen*. Det var tack vare att jag i februari 1998 träffade personer som nu är mina vänner: medlemmar i det amerikanska SWP som varje februari kom för att delta med Pathfinderförlaget på den internationella bokmässan i Havanna. Eftersom jag var stalinist 1998 – jag hade en bild på

¹⁴ PSP (Folksocialistiska partiet): förkortning som antogs av kommunistpartiet som bildades 1926 och anslöt sig till Kommunistiska internationalen. Ska inte blandas samman med det nuvarande kubanska kommunistpartiet som grundades 1965 som resultatet av en sammanslagning mellan 26 julirörelsen, Revolutionära 13 marsdirektoratet och PSP.

Stalin i mitt rum – läste jag inte *Den förrådada revolutionen* förrän 2012, när jag teoretiskt hade avvecklat stalinismen fullständigt. Pathfinder fortsatte att ge mig böcker av Trotskij och James P Cannon – *Till marxismens försvar*, *Den amerikanska trotskismens historia*, etc. – och jag blev alltmer intresserad av Trotskij.

Vid den tiden läste jag en bok av den kubanske historikern Ana Cairo, som nämnde att det den 12 september 1933 hade bildats ett trotskistiskt parti vid namn Bolsjevik-leninistiska partiet (PBL) i Kuba. I en annan bok, denna gång av den kubanske vetenskapsmannen Julio César Guancho, talade han om Juan Ramón Brea och Sandalio Junco, båda grundare av PBL. Både Cairo och Guancho hävdade att nästan ingenting var känt om denna del av historien, och de uppmanade till att fortsätta den forskning om PBL som Rafael Soler hade inlett 1997. Jag gick i oktober 2012 med i Juan Marinello institut för kubansk kulturforskning och påbörjade en lång undersökning om detta ämne som jag fortfarande inte är klar med.

I november 2016 beslutade jag att hålla en forskarutbildning om Leo Trotskij's liv och arbete vid centraluniversitetet La Villa i Santa Clara. Även om jag är född och bor i Havanna har jag ett mycket gott förhållande till denna stad. Kursen fick ett utmärkt mottagande, speciellt av universitetsstudenterna. Jag hade insett att Trotskij var en mycket nödvändig och frånvarande del av marxismen i Kuba och det var en tanke som bekräftades när jag höll dessa kurser.

Så jag tog upp tanken med min kollega och vän Fernando Martínez Heredia,¹⁵ att Juan Marinello-institutet för kubansk kulturforskning skulle sammankalla en internationell konferens om den bortglömde bolsjevikerna, men han föreslog att vi skulle göra det i november 2017: han ville dra fördel av oktoberrevolutionens hundraårsminne. Tyvärr för alla av gick Martínez Heredia bort i juni 2017. Jag fortsatte min forskning för doktorsavhandlingen som handlade om den kubanska trotskismens historia. När jag tog min magisterexamen i april 2018, och efter att ha tagit en kort paus, beslutade jag att förbereda tilldragelsen som just avslutats den 8 maj 2019, bara som en hyllning till Kommunistiska internationals hundraårsminne, den kubanska revolutionens 60-årsminne och till minne av Antonio Guiteras¹⁶ och Sandalio Junco, som båda mördades 8 maj men olika år.

Som du ser är denna tilldragelse mer än frukten av historiska omständigheter, tror jag, utan frukten av en personlig teoretisk ideologisk utveckling. De är sant att denna händelse skulle ha varit omöjlig i Kuba på 1980-talet; det stämmer att kubanska intellektuella som Martínez Heredia, Desiderio Navarro, Jorge Fornet, med hjälp av marxistisk kritik öppnade vägen till en kritisk marxism, en väg som vid någon tidpunkt hade stängts. Det är också sant att det kubanska samhället tack vare kommendör Fidel har en bred kunskap om marxismen, en kraftfull kulturell förberedelse som gör att Trotskij inte hamnar i ett tomrum nu; och tack vare allt detta finns det i Kuba en positiv mottaglighet för all kättersk, kritisk och inortodox marxism, men jag tror också, utan någon känsla av att vara huvudperson, att tilldragelsen uppstod ur ett ytterst personligt motiv och jag vet att det överraskade många personer som aldrig hade förväntat sig att det skulle hända.

¹⁵ Kubansk intellektuell. Han grundade och ledde på 1960-talet tidningen *Kritiskt tänkande* på filosofiska institutionen vid universitetet i Havanna. Därifrån spred han teorin om en revolutionär marxism i motsättning till de sovjetiska läroböckerna. I denna tidskrift publicerade han bland annat Michael Löwy och Ernest Mandel. Den gav direkt stöd till Latinamerikas nationella befrielseströrelser. På 1990-talet grundade han Antonio Gramsci-professuren. Från 2011 fram till sin död i juni 2017 ledde han Juan Marinello-institutet för kubansk kulturforskning.

¹⁶ Historisk kubansk revolutionär socialistisk ledare på 1930-talet. Han kämpade mot general Machados diktatur, störtade honom och utgjorde en del av den regering som upprättades i september 1933. Han fungerade som premiärminister i regeringen vars president var reformisten Ramón Grau San Martín. Efter att ha störtats av arméchefen efter en statskupp övergick han till politisk opposition och slog åter in på den väpnade kampens väg. Han föll i strid den 8 maj 1938, tillsammans med den venezuelanske internationalistiska kämpen Carlos Aponte.

Men det är också min uppfattning att vi efter själva tilldragelsen, än mer efter publiceringen av boken som kommer att samla minnena, kommer att se ett före och efter bland forskare och studenter på kubanska universitet: bilden av Trotskij kommer att bli mer verklig och mindre mystisk. Tanken att få Trotskij och de studier som finns om honom till Kuba kommer att ha uppnåtts. Främst tack vare den kubanska arbetarklassen, som var de första jag tackade när konferensen inleddes, eftersom det var arbetarna som gjorde denna socialistiska revolution. Bland dem den gamla PSP-medlemmen som var min farbror.

RL: För mig var konferensens höjdpunkt omfattningen på de ämnen som fanns på dagordningen, och i de flesta fall den övergripande kvalitén på forskningen bakom dem. Eftersom dagordningen var så fylld, fanns det tyvärr begränsade möjligheter för konferensdeltagarna att diskutera idéerna och den nya forskningen i detalj. Kan du förklara en del av de hinder som fanns under organiseringen av konferensen, och det institutionella och politiska stöd du fick? Jag vet att det var en enorm uppgift att åstadkomma denna framgångsrika tilldragelse.

FG: För att konferensen skulle ha varit bättre hade den behövt vara fyra dagar. Det skulle ha funnits tid för omfattande debatter på dagordningen, som, tillsammans med tolkningen och den tid som förlorades på det, var tilldragelsens svagaste punkt. Men de av oss som bor i Kuba vet att den ekonomiska kris som vi står inför idag, till stor del på grund av den imperialistiska blockaden, inte tillät oss att hålla en konferens som varade fyra dagar. Jag föreslog det inte ens för de tjänstemän som arbetade med mig, Rodrigo Espina, Elena Socarras, Georgina Alfonso, Miguel Hernández, Wilder Pérez Varona, Yohanka León: tack så hemskt mycket.

Tre dagar var en bedrift. Det var det främsta skälet, det ekonomiska, till att Juan Marinello-institutet måste söka stöd från filosofiska institutet, och det var den viktigaste organiserande institutionen eftersom ämnet hade mycket mer med dess forskning att göra än Marinello-institutets. I slutändan vann konferensen på det. Utöver Casa Benito Juárez var till en början tre kubanska institutioner inblandade, sedan fyra, om vi räknar med Unga filmmakares utställning, den institution som storsint tillhandahöll rummet där dokumentärfilmen om Trotskij, *Världens farligaste man*, visades. Om det inte hade varit för denna välvilja kunde konferensen aldrig ha ägt rum.

Det är sant att det fanns missförstånd. Det viktigaste var vissa tjänstemäns negativa inställning till Trotskij. Det är ju så att när Sovjetunionen föll visste vi alla i Kuba mycket väl att Stalin var den avskyvärda figur som vi vet idag, men ingen här tog bort den stämpel som förrädare som Trotskij hade. Om vi dessutom lägger till att en del trotskistiska grupper har varit extremt kritiska mot revolutionen, så säger jag att det ofta orsakades av en blandning av dogmatism och bristande kunskap om den kubanska verkligheten. Om vi lägger ihop den första och andra faktorn, så inser vi att vissa personers reaktion var normal. Och en del personer fruktar att en del av de grupper som jag nämnde kommer för att försöka skapa trotskistiska politiska organisationer i Kuba. Som inte har en chans eftersom ingen i Kuba är intresserad av att göra det. Man tack vare konferensen strikt akademiska karaktär, och att de som kom visade stor respekt för landet de var i, så hindrades en del ogrundade misstankar från att uppstå.

RL: Vid ett av mötena vid förkonferensen där vi diskuterade organiseringen av framtida konferenser som denna, hävdade jag att det var tack vare den kubanska revolutionens styrka som fungerade som en magnet, som Cecilia Hart sa en gång, som det kunde samlas en så besvärlig grupp av starka viljor i samma rum. Jag tror att det vittnar om styrkan hos revolutionens ideal, som försvaras av personer som du och dina kollegor, och det kan motivera fler sådana sammankomster. Vilka är dina planer och tankar om framtida akademiska sammankomster av denna sort? Tror du att det går att bygga upp kraft bland intresse-

rade kämpar och akademiker, utanför och i Kuba, för att hålla en liknande konferens? Hur kan våra läsare hjälpa till att möta utmaningen med en andra konferens?

FG: Onsdagen den 1 maj hölls det första samordningsmötet för den 2:a Internationella Akademiska Leo Trotskij-konferensen i lägenhet 301 på Aguiargatan i gamla Havanna, där de brasilianska forskare som bjudits in till Daniel Persegum-symposiet, hans partner Katarina Quintanilha Ferreira och Edson Liviera, bodde under 5 dagar innan konferensen började. Påföljande söndag, 5 maj, Karl Marx' födelsedag, hade vi det andra mötet och det ägde rum i El Vedado, i den amerikanska forskaren Alex Steiners lägenhet. Det var en tanke som väcktes samtidigt och separat av Daniel Persegum – som jag redan har nämnt – Morgano Romao och Marcio Lueira. Enligt min vän Daniel Persegum, som verkar leda en värdefull grupp brasilianska akademiker som stöder idén, kommer konferensen uppenbarligen att hållas i Sao Paulo i oktober 2020. De första stegen har tagits för att ordna den nödvändiga finansieringen. Även om det den här gången inte kommer att finnas den dragningskraft som Kuba och dess revolution skapar, så verkar det som om det inte kommer att bli några problem med en större publik och utställare som vill delta. Detta är kanske en av de bästa idéer som kunde ha uppstått under konferensen. Jag trodde aldrig att det skulle ske. När han berättade det för mig första gången, trodde jag det var en bra önskan men inget mer. Sedan slog han fast tid och plats. Det blev en perfekt eftermiddag på arbetarnas dag, något mycket symboliskt. På mötet deltog – utöver de som jag redan har nämnt – även Bryan Palmer, Paul Le Blanc, Clara Figueiredo – alla gäster på konferensen – och den brasilianska arkitekten och fotografen Gabriel Kogan och de kubanska studenterna Lisbeth Moya González och Eduardo Expósito. I Kuba var jag tvungen att slå fast kvoter: 40 kubaner och 40 utlänningar. Vi kunde inte ta emot fler trots att 192 hade registrerat sig bara som publik. Jag försökte ge prioritet åt de som hade med sig forskning: det var därför det var bord med 4 eller 5 utställare. Tanken var att kunskapen skulle komma fram till den kubanska allmänheten. Som de som deltog kan intyga hade rummet bara kapacitet för 80.

Det bästa sättet att se till att den andra upplagan kommer till stånd är att skaffa pengar som en del institutioner ger till tilldragelser som dessa. Och så fort det officiella tillkännagivandet kommer bör alla hjälpa oss att sprida det. För det, för information, finns mejladressen encuentrotrotsky@gmail.com, och jag erbjuder även min, frankcuba1959@gmail.com. Vi kommer att ha ett samordningsmöte på internationell nivå i augusti 2020, och dra fördel av minnesdagen som kommer att hållas på Trotskijmuséet i Mexiko. Innan det kommer möten att hållas via Skype eller Hangout.

RL: Den nordamerikanska imperialismen har ökat sitt tryck mot Kuba, och har blivit mer krigisk i sina anspråk att härska över sin "bakgård", ett återupplivande av Monroedoktrinen. Ända sedan revolutionen och bildandet av Fair Play for Kuba-kommittéer, har trotskister spelat en viktig roll för att bygga solidaritet med revolutionen, och de har konsekvent stått i första ledet under försvaret av den. Jag tror att deklARATIONERNA från en lång lista av konferensdeltagare vittnar om det. Tror du att framtida konferenser kan ha en politisk roll för att hjälpa till att få fart på solidaritetsrörelsen igen? Vad behöver, enligt din uppfattning, analyseras och stärkas vad gäller svårigheten att organisera denna konferens, behovet av solidaritet och den politiska dynamik som verkar på Kuba?

FG: På eftermiddagen på konferensens sista dag, när allt verkade ta slut, höjde den kanadensiska kamraten Rob Lyon sin vänstra näve och började sjunga "Internationalen". För ett ögonblick såg det ut som om ingen tänkte följa hans infall, men snabbt fortsatte den siste kubanske trotskisten, Juan León Ferrara, och sedan följde vi alla efter. I det livliga rummet hördes Internationalen på iranska, indiska, turkiska, tyska, engelska, spanska, ryska, franska, portugisiska. Under några minuter upplevde vi de känslor som en medlem i Komintern kunde känna. Det var det bästa exemplet på att det kan växa fram utmärkta solidaritetsnätverk ur

denna tilldragelse. Det är vackert att se hur det kan ske, bortom teoretiska och politiska meningsskiljaktigheter. Så länge inte skillnader förmedlas med våld kommer vi alla att vinna, Det är ren dialektik.

Kubas äldsta nu levande trotskist (Juan de León) tillsammans med direktören för Trotskij-muséet i Mexiko. Konferensens arrangörer bad offentligt om ursäkt för den förföljelse som dessa kamrater lidit, och sade att de var en legitim del av arbetarrörelsen, som "missförstods" och behandlades orättvist.

Utifrån det måste ett stödnätverk uppstå för unga kubaner som är intresserade av marxism, och även om de har en bra bibliografi i Kuba så vill de ha och behöver de mer. Vi kubaner behöver inga trotskistiska partier i vårt land, vi behöver inget alls. Trotskij var en utmärkt teoretiker och utmärkt revolutionär, men inte större än vad Gramsci kunde vara teoretiskt eller Fidel när det gäller att leda en revolution. Precis som de jag just nämnde är han en del av det tankesystem som vi har kallat marxism. Och det behöver vi, mer och mer ny marxistisk teori.

Jag skämdes eftersom jag inte visste vem Helmut Dahmer var, eller Robert Brenner, jag kände inte till septembergruppen, John Elster, Erik Olin Wright, Gerard Allan Cohen. Tack vare att Robert Brenner kom, och även om jag inte kunde sitta ner och tala med honom ens en kort stund, vi bytte bara ord i korridoren, och det smärtar mig hur närvaron av denne store intellektuell slösades bort – precis som också hände med Helmut Dahmer. Tack vare Robert Brenner har vi nu upptäckt titlar som *Mercaderes och Revolucjon*, *En introduktion till Marx*, *Klasser*, *Karl Marx' historieteori: ett försvar*. Det var böcker som vi inte ens visste om existerade, vi hade knappt hört talas om analytisk marxism.

Tack vara konferensen har vi återupprättat kontakten med de oundgängliga Eric Toussaint och Michael Löwy, vi bygger band till Tariq Ali, vi försöker kontakta Slavoy Zizek. Tack vare tilldragelsen har den store teoretikern Alex Callinicos, som inte var närvarande, kontaktat oss personligen, tack vare forskaren Héctor Puente Sierra, som var inbjuden till konferensen.

Händelsen lyckades väcka ett stort intresse för Trotskij och den nya marxistiska teorin bland de närvarande kubanska studenterna. I Havanna finns journaliststudenten Lisbeth Moya González, i Santa Clara, där det är en mycket mer gynnsam situation för att sprida Trotskij's arbete, finns kamraterna Verde Gil och Ana Isabel, utöver den utmärkta unga kamraten, filologistuderande Yunier Mena Benavides, som var en utmärkt talare. De vill ha nya böcker. Jag ber er att leta upp dem på Facebook och skicka dem litteratur som inte finns i digitalt format. De har bildat en studiegrupp vid namn Kubanskt kommunistiskt forum. Det är inte någon politisk grupp, det är en studiecirkel om marxistisk teori, eftersom de vill läsa teoretiker som Daniel Bensaid, Pierre Broué, Nicos Poulantzas och alla de andra som jag nämnde. Marx och Lenin räcker inte, än mindre Hegel och Feuerbach. Det är den viktigaste uppmaning jag ger till det solidaritetsnätverk som bildas: skicka böcker.

RL: Jag vet utifrån deltagarnas reaktioner att konferensen ur akademisk och ärligt talat också politisk synvinkel var en framgång, med undantag för några tekniska problem. Nu när stressen och upphetsningen har lagt sig lite, vilken är din analys? Uppnådde du och dina medorganisatörer det ni hade hoppats på? Vilket budskap skulle ni vilja skicka angående en del av kommentarerna och frågorna efter konferensen?

FG: Jag tycker att vi i stor utsträckning uppnådde det vi hade tänkt oss. Men den kubanska publiken svek. Det var ett informationsmisstag, brist på tid för att annonsera ordentligt. Jag tröstar mig med att åtminstone de studenter som var närvarande stimulerades av händelsen. I Santa Clara ber de mig varje vecka att ta med exemplar av *Den förrådada revolutionen*. Vi har fortfarande en del exemplar kvar som kamraterna från Karl Marx-centret för socialistiska studier hade med sig.

Vi lyckades också ta med många böcker till akademiska institutioner, som den mycket värdefulla texten av Trotskij, med titeln *Latinamerikanska texter*, som givits ut av Centrum för studier, forskning och publikationer av Leo Trotskij, *Trotskij i historiens spegel* av kanske Latinamerikas mest berömda gammalbolsejvik, Gabriel García. Och tanken på en andra Internationell akademisk konferens om Leo Trotskij kläcktes, vilket var helt oväntat. Hittills har jag bara fått gratulationer, men jag vet att det gjordes många misstag, många samordningsmissar: jag ber om ursäkt till de som drabbades av det. Förhoppningsvis kommer nästa konferens att bli bättre. Jag hoppas att de som kom har förstått Kuba. Kom alltid ihåg att det bästa sättet att hjälpa är att skydda er från all okunskap. Silvio Rodríguez sa i en vacker sång: ”En vän är den som skyddar dig.”

Översättning från engelska, Göran Källqvist

Socialist Review

Debatt på Kuba om kritisk marxism

Héctor Puente Sierra

Socialist Review, juni 2019 [ges ut av brittiska SWP]

I maj samlades drygt 100 personer på en internationell konferens på Kuba för en diskussion om Leo Trotskij's idéer i syfte att skaka om den statligt godkända marxismen.

Motstånd mot imperialismen löper som en röd tråd genom historien på denna lilla ö i Karibiska havet. I närmare fyra sekler var Kuba en spansk koloni och när man 1898 erövrade

sin självständighet var det som det sista landet i Latinamerika – bara för att omedelbart efteråt bli ett protektorat åt USA. USA bromsade Kubas utveckling och tillskansade sig inkomsterna från den främsta exportvaran, sockret.

1933 störtade en kraftfull rörelse bland arbetarna den av USA stödda marionettregimen och ett kort tag styrdes samhället av arbetarråd. Makten skulle ändå så småningom hamna i arméns händer och 25 års välde under Fulgencio Batista, som åter öppnade Kuba för plundring av USA-bolag och amerikansk maffia.

Att Batista kunde inlemma ledningarna för fackföreningarna och kommunistpartiet under sin stat innebar att motståndet mot hans regim på 1950-talet tog sig helt andra former än på 1930-talet. När Batistaregimen föll samman 1959 var det inte arbetarna och de jordlösa bönderna som tog makten – utan en väpnad grupp radikala nationalister med ursprung i missnöjet inom medelklassen under ledning av Fidel Castro.

USA:s fientlighet gentemot det program för nationell självständighet som Castro stod bakom ledde till ytterligare radikaliserings av hans regering. Och för att kunna överleva den av USA införda ekonomiska blockaden, som består än idag, vände sig Castro till Sovjetunionen. Drömmen om självständighet gick åter om intet i och med att Kubas behov de närmaste tre decennierna kom att underordnas Sovjetunionens geopolitiska intressen.

Castro hade nu utropat revolutionen som ”marxist-leninistisk”. Men hans socialism innebar att en liten och privilegierad byråkrati styrde staten och den ekonomiska inriktningen, en inriktning som bestämdes av trycket från en fientlig internationell kapitalism.

Efter sammanbrottet för östblocket och Sovjetunionen 1989-1991 förutspådde många att Kuba stod näst på tur. Men de oerhörda prövningarna på 1990-talet kunde inte utplåna ur det kollektiva minnet vad USA-imperialismen inneburit. Hugo Chávez’ seger i Venezuela 1999 och den senare radikaliserings av hans regering gav nytt andrum åt den kubanska regimen.

Den härskande byråkratin på Kuba anpassade sig till den nya multinationella kapitalistiska ordningen genom att öppna marknaden, uppmuntra privatisering och blandföretag med utländskt kapital samtidigt som man minskade de sociala satsningarna – de omtalade programmen inom hälsovård och utbildning.

Denna process kulminerade 2016 med samtalen mellan Fidels bror och efterträdare Raúl Castro och Barack Obama, vilket innebar den första verkliga möjligheten att få ett slut på den handelsblockad som orsakat så mycket lidande.

Den ”moderniseringsinriktade” byråkratin siktar nu på att fullfölja förändringen bort från en anakronistisk statskapitalism från det kalla krigets epok till en modell med inspiration hämtad från Kina, där marknadsliberalisering samexisterar med enpartistatens auktoritära styre. Stora delar av näringslivet i USA och på andra håll har också länge sett handelsembargot som kontraproduktivt och skulle vilja utnyttja de möjligheter det nya Kuba kan erbjuda.

I vägen för dem står Donald Trump, som återupptagit belägringen av Kubas ekonomi och avvisat alla tankar på fortsatta samtal.

Kubas motstånd mot USA-imperialismen är något som bör lovordas. Men socialister måste också ärligt tala om vad Kuba står för och medge att skapandet av ett nytt samhälle baserat på att tillgodose mänskliga och miljömässiga behov, utan förtryck och utsugning, fortfarande är något som återstår.

I den bemärkelsen var den första internationella Leo Trotskij-konferensen i Havanna i maj 2019 en händelse av historisk betydelse. De modiga organisatörerna förtjänar erkänsla av hela

den socialistiska rörelsen. Det är hos denna nya generation, och med den kubanska och internationella arbetarklassen, som utsikterna till verklig socialism står att finna.

*Héctor Puente Sierre är socialist bosatt i London. Han lade fram en text om Tony Cliffs teori om statskapitalismen på den internationella Trotskij-konferensen i Havanna i maj.*¹⁷

Héctor samtalade med initiativtagaren till konferensen, Frank García Hernández, om betydelsen av den.

Vilken politisk betydelse har denna konferens på Kuba nu 2019?

Den är ingen direkt följd av det rådande läget. Mellan 2012 och 2016 förekom en öppning med större tolerans för kritik av Kubas historia och den rådande situationen.

Men Donald Trumps seger 2016 och det tvära slutet för samtalen med USA innebar ett begränsningarna av kritiken gradvis återinfördes – och därmed att namn som Leo Trotskij inte förekom.

I december 2016 anordnade jag en kurs om Trotskij på Las Villas-universitetet i Santa Clara och den gjorde stort intryck på de studenter som deltog. Det fick dem att läsa *Den förrådda revolutionen* och i samband med 100-årsjubiléet av ryska revolutionen publicerade en av dem till och med ett stycke av det tal Trotskij höll vid grundandet av Röda armén.

I Santa Clara uppstod ett intresse för Trotskij bland medlemmar av kommunistiska ungdomsförbundet, UJC. Det betyder inte att de såg sig som trotskister, utan att de började betrakta Trotskij som en viktig del av marxistisk teori.

Okunskapen om Trotskij innebär att förståelsen för Sovjetunionens sammanbrott är bristfällig. Analytiker som försöker se att fröna till sammanbrottet går att hitta hos Stalin saknar de ideologiska redskapen för att kunna utveckla detta.

Det är inte bara Trotskij som saknas, utan en hel rad teoretiker som använt sig av hans arbeten – till exempel går det inte att få tag på *New Left Review* på Kuba. Alex Callinicos, Cornelius Castoriadis, Ernest Mandel, Nicos Poulantzas, Slavoj Zizek, Tariq Ali, Eric Toussaint och andra marxister som försökt utveckla marxismen för att kunna förstå de tjugonde och tjugoförsta århundradena är mer eller mindre okända.

Det stod verkligen klart för mig när jag höll på att förbereda konferensen. När en del av talarna tillkännagavs – Paul Le Blanc, Robert Brenner, Suzi Weissman, Eric Toussaint – förstod jag på reaktionerna utomlands att det var betydande tänkare, medan jag var helt okunnig om deras teoretiska insatser.

Du säger att utrymmet för kritik minskat från 2016. Hur har de kubanska myndigheterna reagerat på konferensen?

Mestadels passivt. Det var tack vare akademiska och kulturella föreningar som konferensen kunde äga rum – Casa Benito Juárez i Mexiko svarade för värdskapet, Institutet för filosofi anordnade den och den fick stöd av den kulturella forskningsgruppen Juan Marinello och Trotskijmuseet i Mexico City. Finansieringen var på miniminivå och det förekom ingen PR för den.

Hur ser kubanska ungdomar på marxismen?

Vi upplever en tid då det kubanska kommunistpartiet är i färd med att ge utrymme åt en borgarklass. Det sker fortfarande på ett mycket kontrollerat sätt – dess produktionsmedel handlar mestadels om servicenäringen: restauranger, bostadsmarknaden, taxibilar,

¹⁷ Om detta inlägg, se [Paul Le Blanc: Trotskij på Kuba](#) s. 12. – Red

hotellnäringen, kooperativ. Men i varje fall i Havanna påverkar de mer folks liv – mer konsumtion och avståndstagande från synsätt som marxismen. Det märktes åren 2012-2016 då kritiken av stalinismen gled över i kritik av marxismen.

Framväxten av den nya bourgeoisien kräver nya teoretiker. Vi måste gå längre än Marx och Lenin – men också längre än Trotskij, som inte har alla svar för det tjugoförsta århundradet.

Konferensen är ett bidrag till utvecklingen av ett sådant kritiskt tänkande.

De ungdomar som deltog på vår konferens fick se att många organisationer fanns på plats och att det gick att föra en debatt på ett respektfullt sätt. Det lärde dem att den trotskistiska vänstern inte är några sekter som förgör sig själva i oupphörliga fraktionsgräl – utan att de har något att komma med till förståelsen av vår samtid.

Tack vare denna konferens har unga kubaner nu fått kännedom om Trotskij och Victor Serge men också om Tony Cliff, Alex Callinicos, Daniel Bensaïd eller Michael Löwy som kan bidra till att fylla luckorna i deras teoretiska förståelse.

Du betecknar den revolution som ägde rum på Kuba för 60 år sedan som en social revolution som ledde till att kapitalismen störtades, något som vår tidskrift inte håller med om. Men du är också kritisk mot det som nu pågår i landet. Vart är kommunistpartiet på väg att föra Kuba?

Jag är kritisk till hur privategendomen håller på att återinföras i vårt samhälle.

Visst vill vi se en värld utan egendom precis som vi inte vill ha några kungar eller stater. Men i det stora sammanhanget kan privategendom vara nödvändig på Kuba eftersom staten har viktigare frågor att ägna sig åt än försäljning av pizza och godsaker.

Min kritik handlar inte om att det finns privategendom, utan bristen på kontroll av den – via priskontroller, begränsningar av ackumulation av förmögenhet. Det leder till växande ojämlikhet.

Den ideologiska betydelsen av denna nya klass består i att alltför många kubaner betraktar dessa framgångsrika kapitalister som hårt arbetande människor som slitit för att komma dit de nått och är värda beundran, medan staten börjar uppfattas som ett hinder för individuell framgång.

Vad är din värdering av konferensen?

Den största bristen var att den nådde ut så lite till kubanska studenter och den kubanska allmänheten. Det innebär att den inte fick den omedelbara betydelse den kunde ha fått.

Men det står klart att den hade djup betydelse för det lilla antal studenter som deltog. Det handlar om en generation som vuxit upp med en mycket gammal Fidel och som inte varit med om händelserna i slutet av 1900-talet.

Konferensen kommer att fortsätta med en bok med en sammanställning av alla bidragen och det kommer att ge studenter och forskare tillgång inte bara till Trotskij utan till en rad författare som behandlar ämnen som de inte känner till.

Det var också en framgång att den samlade trotskister från olika organisationer och strömningar för att debattera. Vi fick 192 förfrågningar om att få delta och 51 bidrag från utlandet. Det har lett till tankar på liknande konferenser i Sao Paulo och Mexico City de närmaste åren.

Och att 30 akademiker deltog var viktigt. Nu har vi kontakter med folk i hela världen och vi har uppmanat dem att skicka sina publikationer, tidskrifter och böcker till oss.

Vi får inte tro att bristen på material bara beror på bristande intresse för Trotskij från kubanska förläggare – USA:s embargo är en realitet. Vi kan se Amazon online men vi kan inte köpa deras böcker på nätet. Och även om det vore möjligt skulle vi inte ha råd med det. Om folk i solidaritetens namn skickar bra marxistisk litteratur till Kuba kommer det att få enorm betydelse – Trotskij, Serge och de stora marxisterna under 1900-talet och 2000-talet.

Den som vill donera böcker kan kontakta Héctor Puente Sierra: hpsierra93@gmail.com.

Ana, Lisbeth, Yunier och **Verde** är kubanska studenter som närvarade på den internationella Leo Trotskij-konferensen i Havanna i maj. De samtalade med Héctor om vad trotskismen betyder för dem.

Vad är det som får en ung kubansk kommunist att delta på en konferens om Leo Trotskij?

Verde: Det var ett utmärkt tillfälle att få veta mer om Trotskij, som aldrig omnämns på universitetet. Hans liv, hans teori om den permanenta revolutionen, hans arbeten om konst och kultur, hans kritik av sovjetbyråkratin. Även om jag inte själv ser mig som trotskist var jag nyfiken på hur kommunismen uppfattas av andra traditioner, och vad folk gör på andra håll för att få till stånd en socialistisk omvandling.

På Kuba har den politiska skolningen sjunkit otroligt lågt, det finns mycket demagogi. Unga människor som är intresserade av politik lämnas på egen hand om de vill förstå sin verklighet, världen runt om sig ... Man måste leta efter nya utrymmen. Den akademiska världen är dogmatisk och okritisk – man får slåss mot tröghet, misstro medierna, hålla kontakt med politiskt engagerade överallt.

Finns det möjligheter till debatt och till politisk utveckling av unga människor? Kan kommunistiska ungdomsförbundet (UJC) bli ett forum för kritiskt tänkande?

Yunier: I allmänhet är diskussionerna inom UJC inte djupa och ramarna satta av den officiella politiken. Det tas sällan hänsyn till ungdomens åsikter. Den toppstyrda strukturen överväger alltid.

Lisbeth: Regeringen har skapat strukturer för debatt i samhällen, på universiteten, kulturella grupper, till och med tidskrifter som går utanför den officiella sfären. Men det finns en klar brist på engagemang när det handlar om att delta i politiska debatter och den åstadkoms av apati och rädsla för konsekvenserna om man skulle vädra sina åsikter. De flesta kubanerna bryr sig inte om politik, de är alienerade, avideologiserade.

Ana: När Marx´ idéer diskuteras sker det inom de parametrar som handböckerna föreskriver. I dag är unga kubaner inriktade på att fördjupa de principer som vägledde revolutionen. Det går ännu inte att tala om någon förändring av hur marxismen uppfattas – även om vår generation anklagas för revisionism finns mycket som behöver förändras.

Privat förmögenhet och ägande har större betydelse i dagens Kuba. I vilken riktning håller kommunistpartiet på att föra landet?

Lisbeth: Kuba följer den väg som Kina och Vietnam slagit in på. I Havanna växer det fram en kapitalism som vi som kommer från andra städer uppfattar som mycket våldsam. Rätten till privat ägande borde aldrig ha godkänts i den nya konstitution som antogs i år. Den fanns redan i praktiken – nu är den sanktionerad i lagen.

Verde: Kuba håller helt klart på att förändras. Genom det ekonomiska, finansiella och handelsmässiga embargot har Kuba varit tvunget att anpassa sig och korrigera saker för att kunna överleva. Ibland har fel beslut fattats. Jag upplever det som att fler och fler i mitt land

är på väg bort från de socialistiska idealen och försöker förverkliga sina mål via den nya kapitalismen.

Vad har Trotskij och trotskismen att erbjuda unga människor som ni?

Verde: Trotskismen kan vara en användbar utgångspunkt för att förbättra förändringen av detta land. Framför allt då hans bidrag till kampen mot byråkratin.

Lisbeth: Trotskij ger oss ett perspektiv som vi saknat. I själva verket har olika ”kätterska” former av marxism stor dragningskraft bland ungdomen. Trotskij har en stark och flexibel teori som vi behöver, vi behöver honom och andra stora marxister inte bara för att förstå vad som händer, utan också för att peka ut vägen framåt.

Yunier: Politiken i dag, som borde vara radikalt antikapitalistisk, modern och demokratisk, har byråkratin lagt beslag på och därmed går socialismen förlorad – då blir Trotskij avgörande för han varnade just för detta. Vi behöver en socialism där den samhälleliga egendomen och produktionsmedlen kontrolleras av producenterna.

Héctor samtalade också med **Juan de León Ferrera Ramirez** om hans liv som kritisk marxist på Kuba och den trotskistiska rörelsen före, under och efter den revolution Fidel Castro ledde 1959.

Juan de León, du är även känd som ”den siste trotskisten”. När blev du trotskist?

Jag hade det med mig hemifrån. Min pappa var en ledande trotskist på Kuba och min mamma var också engagerad.

Min pappa blev aktiv i Santiago de Cuba, där han sålde tidningar och organiserade journalisternas fackförening. Där träffade han på trotskister och anslöt sig till deras åsikter. Sedan började han arbeta på flottbasen i Guantánamo. Mina föräldrar deltog i alla strider vid denna tid – bl a den strejk som ledde till regeringen Machados fall 1933. Strejken leddes av trotskister som samarbetade med nationalistledaren Antonio Guiteras – kommunistpartiet däremot uppmanade arbetarna att stanna hemma.

Från den tiden bröt den trotskistiska oppositionen med kommunisterna och bildade *Partido Bolchevique Leninista*. Senare döptes det om till *Partido Obrero Revolucionario*, ungefär samtidigt som trotskistledaren Sandalio Junco blev mördad av stalinisterna. Så har stalinisternas politik alltid sett ut. Trotskij kallade Stalin revolutionens dödgrävare. Att hejda världsrevolutionen – det är vad kommunistpartierna ägnat sig åt.

Vad kan du berätta om repressionen mot trotskisterna under Machado och senare under Batista? Vilken roll spelade kommunisterna?

Machado tryckte ner de kommunistiska gräsrotter som deltog i strejker, men inte ledarna. De ändrade senare partiets namn till *Partido Socialista Popular* för att behaga regimen. Medan trotskisterna aldrig upphörde att bekämpa Batista backade stalinisterna upp hans välde och hade två representanter i hans regering.

När Batista störtades genom revolutionen 1959 hur såg det då ut för den trotskistiska rörelsen? Vilken roll spelade arbetarklassen före och under revolutionen?

När Fidel återvände till Kuba 1956 och inledde gerillakriget stödde vi honom och deltog i den väpnade kampen.

Men om det inte varit för de radikala stämningarna inom arbetarklassen skulle det inte ha blivit någon revolution. Det var de stämningarna som fick Fidel att fortsätta kampen efter den misslyckade attacken på Moncadakasernerna 1953. När Castros 26 juli-rörelse utlyste en generalstrejk 1958 var det delvis trotskister som organiserade den på basplanet (medan

kommunisterna än en gång uppmanade arbetarna att gå till arbetet). Trotskisterna var starka och hade inflytande i många sektorer – som till exempel bland järnvägsarbetarna i Guantánamo.

När Batista flytt landet, när högern höll på att organisera en kontrarevolution, utlyste Fidel åter en generalstrejk – hela Kuba stod still och kontrarevolutionen besegrades.

Det var arbetarna som låg bakom revolutionens seger.

Vad hade ni för relationer med Ernesto Che Guevara?

Efter revolutionen förekom stora diskussioner om vägen till socialism. Che lade fram ett dokument med krav på bildande av råd av tekniska rådgivare – vi lade fram ett som talade för arbetar- och bonderåd. Vi hamnade på kollisionkurs med Che.

En dag sprang jag på honom och då frågade han varför vi tjatade så mycket om byråkratin. Han förstod inte vad vi menade med det. Han var inte stalinist, men starkt påverkad av den. Vi brukade diskutera med honom under sockerskörden och ge vår tidning till honom.

Hur utvecklades Kuba under de åren och hur agerade trotskisterna?

På 1960-talet argumenterade vi för övergång till socialism, arbetarmilis, att fackföreningarna skulle vara oberoende av staten, för nationalisering av storföretagen och att de skulle sättas under arbetarkontroll, att det skulle gå att avsätta dem som valets. Stalinisterna, som fått allt större inflytande, angrep oss och kallade oss provokatörer.

En dag stod det på förstasidan av kommunisternas dagstidning att vi trotskister var agenter åt imperialismen eftersom vi var för nationaliseringar.

Men när kapitalisterna och USA-imperialisterna försökte få till stånd en kontrarevolution hade Fidel inget annat val än att nationalisera alla deras egendomar. På sex månader stängde han vår tryckeri – och vi kunde inte få något publicerat i de nya statskontrollerade företagen.

Che kom och sade att regeringen inte gett order om att stänga vårt tryckeri, att det var ett byråkratiskt misstag – men då ljög han, förstås, fast det visar att han hyste sympatier för oss.

Hur som helst var det inte han som stod vid rodret, det gjorde partiet, och framför allt Fidel. Och vid det laget var Fidel inbäddad i byråkratin och nära Sovjetunionen – något som kulminerade med att Castro gick med på att ge asyl åt [Trotskijs mördare] Ramón Mercader, som tillbringade sina sista år på Kuba. Vi ansåg hela tiden att byråkratin var ett hinder för den kubanska revolutionen – ett av de största hindren för någon revolutionär process över huvud taget.

Från den tiden kunde trotskisterna inte längre upprätthålla någon egen verksamhet – och Castros inflytande i Latinamerika innebar också att trotskisterna i t ex Guatemala blev uteslutna ur gerillarörelserna.

Vi fick acceptera att de hade makten och att vi inte kunde ge ut några tidningar eller ha någon organisation, men vi behöll vår trotskistiska inriktning och fortsatte att ha möten informellt.

Sen satte de oss i fängelse 1973 och det ledde till att vi krossades. De anklagade oss för kontrarevolutionär verksamhet, för att kritisera Fidel, för att hävda att Sovjetunionen var en unken byråkrati, där arbetarklassen inte hade någon makt. Man krävde nio års fängelse för mig, 14 för min pappa, liknande domar för andra kamrater. De ledande kamraterna, som min far, var mycket gamla nu och de tog ifrån dem allt.

Hur var tiden i fängelset?

I fängelset utträttade vi en del viktigt arbete. Vi satt fängslade tillsammans med alla som avskydde revolutionen. När de frågade oss varför vi satt där och vi svarade ”för att vi är kommunister” blev de förvånade och det skaffade oss också genast en del fiender. Vi kom snart på att en del av dem tänkte döda oss. Vi talade med fängelsedirektören och eftersom vi kallade oss kommunister trodde han att vi ingick i något kontraspionage på uppdrag av regeringen för att spionera på de andra fångarna! Han satte stopp för planerna på att mörda oss och från och med nu satte han oss på ansvarsposter.

Det använde vi för att uppnå materiella fördelar åt fångarna, mer fritid, och så vidare, och på så vis vann vi deras respekt. Men vi startade också marxistiska studier bland fångarna. På kvällarna och frivilligt. Vi började med *Kommunistiska manifestet* och sedan med Lenins *Staten och revolutionen*. Första kvällen var det fullsatt i rummet.

På så vis åstadkom vi något som arméns rehabiliteringsprogram aldrig skulle ha lyckats med.

Vad tänkte du när du fick veta en internationell Trotskij-konferens skulle anordnas i Havanna?

Min pappa dog 1976 – och han sa till mig, ”Jag är säker på att våra uppfattningar kommer att segra och att byråkratin får ge vika”. Och till sist gör den ju det också.

Det finns två orsaker till det: för det första det kritiska läget för Kuba, för det andra utvecklingen utomlands. Sedan Vietnam har USA-imperialismen lidit det ena nederlaget efter det andra. De har inte lyckats förhindra det som hänt i Venezuela, eller Bolivia. Det visar hur svaga de är. Baksidan är att de som styr i Venezuela inte fördjupat den socialistiska processen.

Men den internationella kapitalismen har inte hämtat sig från krisen 2008, den håller på att skärpas. Se på Algeriet eller de gula västarna i Frankrike. Folk på Kuba kan se detta. De tittar på tv och använder internet.

Nyckeln till Kubas framtid heter arbetarmakt – och det kan inte byråkratin komma med. Byråkratin kan ge efter för trycket från massorna på Kuba och händelser utomlands, men den kommer aldrig att förändras och ge makten till de arbetande. Trotskismen kan ge den kubanska arbetarklassen och ungdomen ett perspektiv för att förverkliga detta.

Men vi får inte agitera – det går att tala om ”makthavarna” och ”rättigheter”, men av taktiska skäl går det inte att peka ut någon. Det innebär att vi är beroende av vad som händer utomlands, av utvecklingen i Latinamerika och på andra håll.

Jag håller inte med dem som säger att Sovjetunionens fall var ett nederlag för arbetarklassen. Om det inte varit för Sovjetbyråkratins fall skulle vi inte ha fått uppleva all kamp idag. Och på andra ställen väckte det liv i kampen mot stalinismen – som Trotskij kallade hindret för socialismens utveckling.

Av de orsakerna brukar jag skratta när folk kallar mig ”den siste trotskisten” och tala om för dem hur fel de har – jag är ju den förste trotskisten.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Den kubanska revolutionen

K. S. Karol: [Castros Kuba](#)

Saverio Tutino: [Den kubanska oktoberrevolutionen](#)

Leo Huberman och Paul M Sweezy: [Socialismen på Kuba](#)

Trotskyismen på Kuba

Gary Tennant: [Karibiens dolda pärla – trotskyismen på Kuba](#)

Se även [Kamrat Mauser har ordet: Trotskisternas allians med de nationalistiska revolutionärerna på Kuba](#) av Z M Kowalewski, [Trotskyismen på Kuba](#) av Tim Wolforth, samt [Reflektioner om strategi och taktik utifrån Tennants arbete](#) av Martin Fahlgren, som alla är kritiska kommentarer till Tennants arbete.

Joseph Hansen: [Trotskyismen och den kubanska revolutionen: ett svar till Hoy](#) och [Stalinism eller trotskyism i den kubanska revolutionen](#)

Barry Sheppard: [Castro angriper trotskyismen](#)

[Celia Hart – en kubansk trotskist](#) (intervju)

Se även [Josef Stalin](#) av den kubanske ledaren Armando Hart (far till Celia), som diskuterar stalinismen med utgångspunkt från Isaac Deutschers Stalin-biografi.